

KS. BP PROF. DR WINCENTY URBAN
JAKO PATROLOG
(1911-1983)

"Esto firmus in via Domini,
et in veritate sensus tui et scientia,
et prosequatur te verbum pacis et justitiae".
/Eccli 5,12, Vulgata/

Powyższe słowa można w pełni odnieść do ks. bpa Wincentego Urbana, zmarłego 13 grudnia 1983 r. we Wrocławiu. Umiłowanie książki było osobliwym rysem jego bogatego życia. Ani na chwilę nie opuszczała go pasja studiowania i fascynacja nauką, owocująca w licznych publikacjach. Z wykształcenia był historykiem, lecz przez ostatnich 35 lat oprócz historii Kościoła nauczał patrologii propagując myśl Ojców Kościoła w wieloraki sposób, co zobowiązuje do poświęcenia mu kilku uwag.

Urodził się w rodzinie chłopskiej 13 II 1911 r. w Grodzisku k. Przeworska. Po ukończeniu gimnazjum w Leżajsku 1931 r. wstąpił do Arcybiskupiego Seminarium Duchownego we Lwowie, podejmując równocześnie studia z historii Kościoła na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu im. Jana Kazimierza, zakończone pracą magisterską pt. "Myśl unijna w Polsce w drugiej połowie XVI wieku", napisaną pod kierunkiem ks. prof. Józefa Umińskiego. Święcenia kapłańskie przyjął 28 VI 1931 r. w bazylice Najśw. Maryi Panny we Lwowie z rąk abpa lwowskiego Bolesława Twardowskiego. Pełniąc następnie obowiązki duszpasterskie przygotowywał rozprawę doktorską pt. "Konwersja Melecjusza Smotrzyńskiego, polemisty i dyzunickiego arcybiskupa połockiego w latach 1620-1627. Przyczynek do dziejów polemiki religijnej XVII wieku"¹, którą obronił tuż po wojnie na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Warszawskiego.

1 Praca opublikowana, "Nasza Przeszłość" 5/1957/ 132-216.

Mianowany dyrektorem Muzeum i Archiwum Archidiecezjalnego oraz Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu uratował od zguby i zniszczeń wiele cennych zabytków polskiej i chrześcijańskiej kultury na Dolnym Śląsku. Z polecenia pierwszego polskiego rządcy archidiecezji wrocławskiej, ks. infułata Karola Milika, objął w 1947 r. wykłady w Seminarium Duchownym we Wrocławiu. W latach 1949-1961 prowadził również wykłady z historii Kościoła w Seminarium Duchownym w Opolu, a następnie w Nysie. Po reaktywowaniu przez Stolicę Apostolską w 1967 r. Wrocławskiego Wydziału Teologicznego jako Papieskiego Fakultetu Teologicznego został profesorem tej uczelni. W 1971 r. podjął wykłady na Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie. Rozprawę habilitacyjną pt. "Leopold hr. Sedlnicki książę-biskup wrocławski 1836-1840 i jego odstępstwo na tle dziejów Kościoła Katolickiego na Dolnym Śląsku w 1. poł. XIX wieku"² przedstawił w 1950 r. na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. Mimo pozytywnych recenzji i przeprowadzonego kolokwium³, sfinalizowanie habilitacji nastąpiło dopiero w 1971 r. na Wydziale Teologicznym Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie, wskutek rozwiązania w 1950 r. Wydziału Teologicznego UJ.

Ks. W. Urban był wybitnym mężem Kościoła wrocławskiego. Papież Jan XXIII zamianował go 25 października 1959 r. biskupem tytularnym Abitine i sufraganiem arcybiskupa gnieźnieńskiego, skierowanym do pomocy ordynariuszowi wrocławskiemu. Konsekracji dokonał we Wrocławiu 7 lutego 1960 r. ks. kard. Stefan Wyszyński, a współkonsekratorami byli ks. abp Eugeniusz Baziak z Krakowa i ks. bp Bolesław Kominek, ordynariusz wrocławski. Wygłaszając kazanie do ludu Ziemi Dolnośląskiej, Prymas Polski podczas tej uroczystości skierował do nowo konsekrowanego Biskupa następujące słowa: "I Tobie, Drogi Biskupie Wincenty, któryś umiłował to miasto i jego dzieje, i włożyłeś wielki trud Twojej ogromnej wiedzy, Twego przygotowania naukowego, Tych zdolności pisarskich, odsłaniając archiwa i pokazując, jak wiele

2 Praca opublikowana pod tym samym tytułem, Warszawa 1955.

3 Por. Zaświadczenie Dziekanatu Teologicznego UJ L 456/50 z dnia 19 VI 1950.

Kościół polski tu zrobił w zamierzonych czasach, gdy siał ziarno potężne jak ta świątynia. I gdy dzisiaj Bóg odnawia oblicze tej ziemi, życzę Ci, abys obok pracy naukowej i historycznej, którą tak umiłowałaś, i tak wielkie usługi oddałaś dla znajomości historycznej Polski w tej Ojczyźnie naszej, byś obok tej wiedzy i pracy piśmienniczej miała i tę łaskę, iżbyś palcem Bożej miłości, pisała na sercach ludu Bożego, które Ci się będą otwierały, byś wsiadła to ziarno, z którego Bóg będzie zbierał owoce"⁴. Po śmierci kard.Bolesława Kominka w 1974 r., ks. bp Urban został wybrany wikariuszem kapitulnym i zarządzał Archidiecezją Wrocławską | około dwóch lat/, aż do chwili zamianowania nowego metropolity wrocławskiego, ks.abpa Henryka Gulbinowicza.

Już jako biskupa /1960-1983/, mimo rozlicznych obowiązków duszpasterskich, dydaktycznych i krialnych, można go było codziennie zobaczyć pochylonego nad księgami w Archiwum Archidiecezjalnym lub Bibliotece Kapitulnej. Wynikiem jego twórczej pracy jest 468 drukowanych pozycji⁵, dotyczących przeważnie przeszłości Kościoła na Dolnym Śląsku, wśród których należy wymienić katalogi /ogólne i specjalne/ rękopisów i dokumentów Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu, ogłaszane drukiem w czasopismach lub oddzielnych wydawnictwach⁶ oraz dzieje archidiecezji i wybitnych postaci historycznego Wrocławia⁷. Działalność naukową ks.bpa Urbana podkreśliła uroczystość zorganizowana 19 października 1972 r. w Krakowie przez Redakcję "Naszej Przeszłości", podczas której ówczesny metropolita krakowski ks.kard. Karol Wojtyła wręczył mu książkę pamiątkową z okazji 25-lecia działalności na Śląsku⁸. Rada Państwa w uznaniu jego zasług naukowych

4 Kazanie Ks.kard. Stefana Wyszyńskiego, "Wrocławskie Wiadomości Kościelne" 15/1960/ 318.

5 Por. Bibliografia prac ks.biskupa dra Wincentego Urbana /1933-1971/ oprac. ks.Alfons Schletz i Zygmunt Hrapkowicz, "Nasza Przeszłość" 37/1972/ 15-36. Całość bibliografii opracowuje ks. Józef Mandziuk.

6 Por. Muzeum Archidiecezjalne we Wrocławiu oraz katalog jego zbiorów. Rękopisy, "Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne" 27/1973/, 131-206, 28/1974/ 283-330, 29/1974/ 221-260, 30/1975/ 195-222; zachowane monety i medale biskupów wrocławskich, tamże 33/1976/ 321-236.

7 Zarys dziejów archidiecezji wrocławskiej, Wrocław 1962; Archidiecezja wrocławska w latach 1945-1965, "Nasza Przeszłość" 22/1965/ 10-68.

8 Dedykowano mu 37 tom "Nasza Przeszłość", Kraków 1972, ss.290;

nadała mu w 1974 r. tytuł profesora nadzwyczajnego, a w 1982 r. tytuł profesora zwyczajnego.

Nie wszystkie jego prace odznaczają się wykończoną formą pod względem konstrukcyjnym. Świadom tego nazywał je często szkicami lub studiami. Stanowią one cenny materiał do dalszych prac i poszukiwań, ponieważ są wynikiem analiz i opracowań dokumentów dotychczas nie publikowanych. Wiele z nich, dotyczących przede wszystkim zagadnień z historiografii śląskiej, ma charakter pionierski.

Ks.bp W. Urban - historyk, będąc również wykładowcą patrologii, ma niemały wkład w jej popularyzację w Polsce. W pracy dydaktycznej zobowiązywał studentów do poszukiwania bezpośredniego kontaktu z pismami Ojców Kościoła, wymagając od nich na egzaminie nie tylko znajomości kilku dzieł patrystycznych w przekładzie, ale również poprawnego opisu bibliograficznego dzieł autorów chrześcijańskich w języku oryginalnym. Podczas wykładów często analizował oryginalne teksty patrystyczne. Żądał rocznych niewielkich prac seminaryjnych na podane przez siebie tamaty⁹, o których opracowaniu powiadał w corocznym sprawozdaniu zarząd Sekcji Patrystycznej. Co roku organizował z klerykami tzw. jednodniówki patrystyczne¹⁰, w celu pogłębiania wiedzy o autorach i ważniejszych wydarzeniach starożytności chrześcijańskiej. Był także promotorem prac doktorskich z tej dziedziny¹¹.

Opis uroczystości por. A.Schletz, Uroczystość wręczenia Księgi Pamiątkowej Ks.Biskupowi Wincentemu Urbanowi, "Nasza Przeszłość", 38/1972/, 282-283.

- 9 Por. Sprawozdanie z działalności patrystycznej w Arcybiskupim Seminarium Duchownym we Wrocławiu za rok 1982/83, Akta Sekcji Patrystycznej, gdzie jest informacja, że studenci opracowali w roku akademickim 1982/83 następujące tematy: Mariologia Hipolita; Mariologia Tertuliana; Biskup Zenon z Werony i jego mariologia; M.św. Ambrożego; Mariologia św. Hieronima; Mariologia św. Augustyna; św. Atanazy o życiu zakonnym; Św. Pachomiusz a życie zakonne; Teodoret z Cyru o zakonnikach; Św. Hilary z Poitiers o wierze chrześcijan wschodnich; Katecheza Cyryla Jerozolimskiego; Uwielbienie i wdzięczność wobec Boga w Liście św. Klemensa Rzymskiego do Koryntian; Św. Ignacy Antiocheński o prymacie papieskim; Nauka o opatrznosci u Nemezjusza z Emezy; Prymat papieski u św. Ireneusza z Lyonu.
- 10 W roku akademickim 1982/83 urządzono 3 takie jednodniówki: Święty Cyprian jako jałmużnik; Św. Klemens Rzymski i jego List do Koryntian; Nominacja biskupów przez papieża Grzegorza Wielkiego. Natomiast 1981 r. następujące: Św. Benedykt z Nursji a zakony; Sobór Konstantynopolitański I i jego postanowienia; Sobór Efeski 431 roku i jego nauka. Por. Sprawozdanie, jak wyżej.
- 11 W 1979 r. ks. Gerard Wysocki podjął u niego temat rozprawy doktor-

Brał czynny udział w dorocznych sympozjach patrystycznych m.in. w sympozjum zorganizowanym 22 - 23 IX 1980 r. we Wrocławiu przez Sekcję Patrystyczną przy Komisji Episkopatu Polski do Spraw Nauki Katolickiej dla uczczenia 1500-lecia urodzin św. Benedykta Opatą, gdzie wygłosił prelekcję pt. "Święty Benedykt na tle współczesnej sobie Europy". W wypadku niemożności wzięcia udziału w dorocznym spotkaniu patrologów, powiadamiał o tym zarząd Sekcji lub delegował kogoś ze swego otoczenia.

Ks. bp W. Urban utrzymywał żywe stosunki z Międzywydziałowym Zakładem Badań nad Antykiem Chrześcijańskim KUL, współpracował z periodykiem "Vox Patrum", służąc cennymi uwagami na temat jego redagowania. Obiecanej recenzji 4 pierwszych zeszytów "Vox Patrum", trawiony śmiertelną chorobą, nie zdążył wprawdzie napisać, ale z łóża szpitalnego, w przeddzień śmierci, 12 grudnia 1983 r. odpowiedział w liście tymi słowami: "Popieram całym sercem wydawanie czasopisma "Vox Patrum" dla dobra polskiej patrystyki. Z powodu zapadnięcia w poważną chorobę nie jestem w stanie przygotować recenzji opublikowanych ostatnio 4 numerów, które zasługują na ogromne uznanie. Z wyrazami oddania błogosławię. Biskup Wincenty Urban"¹². Były to zapewne ostatnie jego zdania na temat antyku chrześcijańskiego.

W swych publikacjach patrystycznych Książd Biskup zajmował się m.in. recepcją myśli Ojców Kościoła w historiografii Dolnego Śląska. Prace te, choć niezbyt liczne, stanowią ważne przyczynki do opracowania całościowych dziejów polskiej patrystyki. Nieubłagana śmierć nie pozwoliła mu ukończyć pracy na temat zainteresowań patrystycznych Gotarda Schaffgotscha prepozyta wrocławskiego z XVII wieku.

Również w działalności kaznodziejskiej ks. bp Urban ukazywał naukę Ojców. Jego kazania, ubogacane nierzadko tekstami patrystycznymi, przybliżały słuchaczom entuzjazm i żarliwość nauczycieli wiary pierwszych wieków, zwłaszcza św. Jana Chryzostoma /homilie w katedrze z racji święceń lub okolicznościowych spotkań kapłańskich/. W ostatnim roku swego życia w katedrze wrocławskiej wygłosił do wiernych kon-

skiej pt. "Eklezjologia Tertuliana".

12 List skierowany do Redakcji "Vox Patrum". Akta archiwalne Międzywydziałowego Zakładu Badań nad Antykiem Chrześcijańskim KUL 1983 r.

ferencję na temat: "Teologia episkopatu według św. Grzegorza Wielkiego"¹³. Problematykę Ojców i ważniejszych wydarzeń starożytnego Kościoła poruszał również w konferencjach głoszonych do sióstr zakonnych¹⁴, szczególnie SS. Elżbietanek, których był kapłanem od 1946 roku. Na kursie proboszczowskim w 1982/83 r. wygłosił prelekcję pt. "Literatura chrześcijańska od III wieku do Soboru Nicejskiego", a za temat pracy pisemnej podał: "Tertulian i jego dzieło Apologetyk"¹⁵.

Podziwu godne wykorzystanie czasu, pracowitość, oierpliwy, cichy upór w dążeniu do prawdy, mimo przeciwności losu, szerokość zainteresowań, niewzruszona, pełna ducha modlitwy i humanitaryzmu postawa kapłańska, niespożyta energia i pragnienie służenia innym pozwalają odnieść w pewnym sensie do ks. bpa W. Urbana nadane ongiś Orygenesowi zaszczytne określenie "adamantius" /stalowy/. Słowa Prymasa Polski wypowiedziane w formie życzeń na progu jego biskupiej posługi obficie zaowocowały nie tylko w odkrywaniu i zapisie dziejów Ziemi Dolnośląskiej, lecz także w propagowaniu, okrytych pyłem wieków, idei Ojców Kościoła.

Wykaz publikowanych prac o tematyce patrystycznej

1. Recenzja: Sw. Bazyli Wielki, Wybór homilii i kazań, tłum. i wstęp T. Sinko, Kraków 1947, ss. 231, "Wrocławskie Wiadomości Kościelne" 2/1947/ 182.
2. Sprawność organizacyjna pierwotnych chrześcijan w prześladowaniach, "Wrocławskie Wiadomości Kościelne" 3/1948/ 161-165.
3. Recenzja: Ks. Jan Czuj, Patrologia, Poznań 1954², ss. 312, RBL 8/1955/ 267-270.
4. Historia Kościoła Powszechnego, cz. 1, Chrześcijańska starożytność, Wrocław 1957, ss. 296 /powielony skrypt/.
5. Patrologia, Wrocław 1958, ss. 71 /powielony skrypt/.

-
- 13 Por. Sprawozdanie z działalności patrystycznej 1982/83. Akta Sekcji Patrystycznej.
 - 14 Tak np. w r. 1981 wygłosił do Sióstr Zakonnych następujące konferencje: Święty Benedykt z Nursji jako zakonodawca; Sobór Konstantynopolski 381 r.; Sobór Efeński 431 r. por. Akta Sekcji Patrystycznej
 - 15 Por. Akta Sekcji Patrystycznej 1983 r.

6. Geneza formuły wiary papieża Hormisdasa HD 35/1966/ 24-29.
7. Rękopis dzieł św.Cypriana z XV wieku w Bibliotece Kapitulnej we Wrocławiu, "Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne" 35/1977/ 247-250.
8. Zachowany rękopis patrologiczny z księgozbioru biskupa Jana IV Rotha /1482-1506/, "Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne" 40/1980/ 179-183.
9. Zainteresowania patrystyczne kanoników Kapituły Katedralnej we Wrocławiu w XVII wieku, SACH 2/1980/ 266-279.
10. Księgozbiór kanonika Jerzego W.Budaeusa a Lohr z 1653 roku, "Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne" 43/1982/ 5-96, Ojcowie Kościoła 13-14.
11. Arcybiskup Józef Bilczewski jako archeolog chrześcijański, "Vox Patrum" 4/1984/ 363-370.
12. Opracowania patrystyczne z XIX wieku na Wydziale Teologicznym we Wrocławiu, "Vox Patrum" 5/1985/ w druku.
13. Wkład O. Władysława Szoldrskiego - redemptorysty /1884-1971/ w dorobek polskiej patrystyki, "Vox Patrum" 4/1984/371-375.

Ks. Antoni Pławecki - Wrocław